

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ก่อให้เกิดกระแสตื่นตัวครั้งใหญ่ของครูอาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งหลาย เพราะการศึกษาของประเทศจะต้องมีการปฏิรูป ปรับเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ไปสู่การจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อทำให้เกิดการพัฒนา ลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา คือ เก่ง ดี และมีความสุข ให้ปรากฏสัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของการปฏิรูปการศึกษา ดังในมาตรา 24 ได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ว่า ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอน ผู้เรียน อาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งในมาตรา 25 ได้กำหนดบทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ จึงกล่าวได้ว่า ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญและสนองต่อการปฏิรูปการศึกษา เพราะห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนและเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ที่มีการจัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่เด็กตามการปฏิรูปการเรียนรู้และหลักสูตรใหม่ คือ มุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ด้วยการค้นคว้าแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง (ชูศักดิ์วิชัย แส่นปัญญา. 2546 : 42-43)

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการต้องการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการเรียนการสอน จะพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ โดยการพัฒนาทุกพื้นที่ของโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ พัฒนาห้องสมุดให้พร้อมสมบูรณ์และทันสมัย เพื่อนำไปสู่การค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อย่างแท้จริง (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 1) ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงการศึกษา

ทั้งนักวิชาการและนักบริหารว่า ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมหนังสือมากมายหลายประเภท ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือวิชาการ หรือหนังสืออ่านเล่น ห้องสมุดเปรียบเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราว ความรู้ ความคิด วิทยาการทุกด้าน ทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิด อ่าน และเพียรพยายาม บันทึกรักษาไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใด ความรู้ความคิดก็แพร่ไปถึงนั้น หนังสือจึงเป็นสิ่งที่มีความและมีประโยชน์อันประมาณมิได้ ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของ มนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2540 : 136) ซึ่งสอดคล้องกับ เชิดชู กาพวงศ์ (2545 : 55) ที่ กล่าวไว้ว่า งานห้องสมุดเป็นงานที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งส่งเสริมความรู้ให้แก่นักเรียนและครู อาจารย์ตลอดจนบริการความรู้แก่ชุมชน ถ้าจะเปรียบห้องสมุดกับชุมทรัพย์ก็ไม่ผิดนัก หนังสือ เปรียบเสมือนกุญแจที่จะไขไปสู่ความเป็นปัญญาชนของคน ดังนั้น ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นปัจจัย หนึ่งของโรงเรียนและเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบ ที่มีการจัดมวลผลประโยชน์ให้แก่ นักเรียนตามหลักสูตรใหม่ คือมุ่งให้นักเรียนรู้จักหาวิธีการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ตามหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ห้องสมุดจึงมีบทบาทสำคัญในการ สนับสนุนการเรียนการสอน

จากความพยายามของกลุ่มบรรณารักษ์และสมาคมห้องสมุดประเทศไทย ในอันที่จะ พัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยการร่วมกันจัดทำมาตรฐานของห้องสมุดโรงเรียน พ.ศ 2533 จนสามารถประกาศใช้ใช้เป็นมาตรฐานในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน เป็นแนวโน้ม ให้เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนทั้งประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมาก เป็นนิมิตหมายว่า ขุมความรู้ของสถาบันการศึกษาระดับโรงเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาไป อีกหลายด้านทั้งรูปแบบและแนวคิด ดังเช่น ศ.ดร. ฉวีลักษณ์ บุญชะกาญจน ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบที่ควรจะเป็นของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปถึงความ ต้องการ รูปแบบการจัดห้องสมุดโดยส่วนรวม ให้เป็นรูปศูนย์วิทยบริการ คือรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ เข้าไว้ด้วยกัน และรูปแบบที่ควรกำหนดขึ้นก็คือ ควรจัดใน รูปศูนย์วิทยบริการ จากผลการสรุปและข้อเสนอแนะในงานวิจัยชิ้นนี้ มีผลทำให้ห้องสมุดโรงเรียน มัธยมศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่พัฒนารูปแบบของห้องสมุดให้เป็นศูนย์วิทยบริการ โดยแท้จริง คือ จัดให้มีมุมห้องสมุดเสียง มีสื่อโสตทัศนวัสดุออกเหนือจากสิ่งพิมพ์ (สมจิต พรหมเทพ. 2542 : 30-31)

สภาพโดยทั่วไปของการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาภาคใต้เขต 2 มีความแตกต่างกันอยู่ 2 ลักษณะ คือ ในส่วนของโรงเรียนสังกัด กรมสามัญศึกษา และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเดิม กล่าวคือ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษามักจะมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาคารสถานที่

บุคลากร และงบประมาณ ส่วนโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เดิม จะมีความแตกต่างกันตามศักยภาพของโรงเรียนและขนาดของโรงเรียน จากการนิเทศติดตาม ผลการดำเนินงานห้องสมุดที่ผ่านมานั้น ถือว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และยังมีปัญหาที่ยัง รอคอยแก้ไขอีกหลายประการ (สันติ ภูสงัด. 2547 : สัมภาษณ์)

จากสภาพของการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ซึ่งได้กล่าวไปแล้วนั้น ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการ พัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ เขต 2 เพื่อจะได้เป็น ข้อเสนอแนะแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นำไปปรับปรุงและพัฒนางานห้องสมุด โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ เขต 2 ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ สูงสุดกับผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุดโรงเรียน ของผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุด โรงเรียน ของผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพและขนาด โรงเรียน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุดโรงเรียนในเขตพื้นที่ การศึกษาภาคใต้ เขต 2

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา คุณภาพของห้องสมุดโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง
2. ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอนของโรงเรียนที่มีสถานภาพและขนาดโรงเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุด โรงเรียนแตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ขอบข่ายการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียน ประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 27-30) และ แนวทางบริหารจัดการห้องสมุดเพื่อการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 8-19) 5 ด้าน คือ

1. ด้านบุคลากร
2. ด้านการเงินและงบประมาณ
3. ด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์
4. ด้านบริการและกิจกรรม
5. ด้านทรัพยากรสารสนเทศ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-2 และช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์เขต 2 จำนวนทั้งสิ้น 2,875 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 176 คน ครูบรรณารักษ์ 176 คน และครูผู้สอน 2,523 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 51) ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 577 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 121 คน ครูบรรณารักษ์ 121 คน และครูผู้สอน 335 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกได้ ดังนี้

- 1) ผู้บริหาร
- 2) ครูบรรณารักษ์
- 3) ครูผู้สอน

2.1.2 ขนาดโรงเรียน แบ่งเป็น 2 ขนาด ดังนี้

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก
- 2) โรงเรียนขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียนที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 - 2 และช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

- 2.2.1 ด้านบุคลากร
- 2.2.2 ด้านการเงินและงบประมาณ
- 2.2.3 ด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์
- 2.2.4 ด้านบริการและกิจกรรม
- 2.2.5 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ห้องสมุดที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 และช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2
2. การพัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการจัดการห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นไปตามขอบข่ายการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2543
3. การดำเนินงานห้องสมุด หมายถึง การปฏิบัติงานห้องสมุดที่แบ่งออกได้ ดังนี้
  - 3.1 บุคลากร หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน
  - 3.2 การเงินและงบประมาณ หมายถึง จำนวนงบประมาณ ที่มาของงบประมาณ การใช้งบประมาณและการเบิกจ่ายงบประมาณในการดำเนินงานห้องสมุด
  - 3.3 อาคารสถานที่และครุภัณฑ์ หมายถึง อาคารสถานที่และครุภัณฑ์สำหรับเป็นที่ปฏิบัติงาน ที่นั่งอ่าน ที่เก็บและให้บริการวัสดุสารสนเทศ ตลอดจนที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุดโรงเรียน
  - 3.4 งานบริการและกิจกรรม หมายถึง งานที่จัดให้นักเรียนและครูได้รับความสะดวกในการใช้ห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2
  - 3.5 ทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง หนังสือและสื่อต่าง ๆ ที่มีในห้องสมุดโรงเรียน เพื่อบริการการศึกษา ค้นคว้าของนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน

4. ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 - 2 และช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2
5. ครูบรรณารักษ์ หมายถึง ครูผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 - 2 และช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2
6. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว ของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 - 2 และช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2
7. ขนาดโรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 - 2 และช่วงชั้นที่ 1-3 ที่มีขนาดต่างกัน โดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการแบ่งขนาดสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 2 ขนาด ได้แก่
  - 7.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน 300 คน
  - 7.2 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยในครั้งนี้จะใช้เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของห้องสมุดโรงเรียนแก่ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำไปประกอบการวางแผนพัฒนาและปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียน ในเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป